

Міністерство освіти і науки України  
Український державний університет залізничного транспорту  
ННЦГО  
кафедра іноземних мов

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА  
освітнього рівня “магістр” на тему  
“Концепт “RAILWAY” та його метафоричний потенціал”

Виконала: студентка групи 121-ППТГ-Д23  
спеціальності 035 Філологія освітньої  
програми “Професійний переклад в  
транспортній галузі”

Михайлова Євгенія Олександрівна



Керівник: к.ф.н., доцент Донець С.М.



Рецензент: к.пед.н., доцент Крохмаль А. М.



Харків - 2024

**Український державний університет залізничного транспорту**

**ННЦГО**

**Кафедра іноземних мов**

**Другий (магістерський) освітній рівень**

**Спеціальність 035 Філологія**

**Освітня програма: Професійний переклад у транспортній галузі**

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов

Протокол № 10 від 20.05.2024 р.

Завідувач кафедри



Нешко С.І.

## **ЗАВДАННЯ**

### **НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА**

*Михайлової Євгенії Олександрівни*

Тема роботи: *«Концепт “залізниця” та його метафоричний потенціал»*

Керівник роботи: *Донець С.М., к.ф.н., доцент*

Строк подання студентом роботи: *10 січня 2025 року*

Дата видачі завдання: *20 травня 2024 року*

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання	Примітка
1	Вибір теми кваліфікаційної магістерської роботи, визначення мети і завдання. Обґрунтування актуальності теми.	10.05.2024	
2	Складання календарного плану роботи та його затвердження. Затвердження завдання на роботу.	20.05.2024	
3	Аналіз наукових джерел з теми дослідження.	до 10.09.2024	
4	Написання першого розділу роботи	до 30.09.2024	
5	Подання керівнику першого розділу на перевірку	до 05.10.2024	
6	Написання другого розділу роботи	до 31.10.2024	
7	Подання керівнику другого розділу на перевірку	до 05.11.2024	
8	Написання вступу, висновків і рекомендацій до роботи	до 15.11.2024	
9	Оформлення	до 30.11.2024	
10	Подання кваліфікаційної роботи керівнику на рецензування	до 05.12.2024	
11	Рецензування та перевірка на плагіат	до 10.12.2024	
12	Складання тексту виступу та презентації	до 05.01.2025	
13	Подання роботи ЕК (на кафедрі)	до 10.01.2025	
14	Захист роботи перед ЕК	16-18 січня 2025	

Студент

\_\_\_\_\_

(підпис)

Керівник роботи

\_\_\_\_\_

(підпис)

Михайлова Є.О.

(прізвище та ініціали)

Донець С.М.

(прізвище та ініціали)

## АНОТАЦІЯ

**Михайлова Є.О. Концепт “RAILWAY” та його метафоричний потенціал.** Кваліфікаційна робота освітнього рівні “магістр”. На правах рукопису. Спеціальність - 035 Філологія, спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська. Харків, 2024.

У магістерській роботі досліджено концепти та їх метафоричний потенціал, зокрема концепт “RAILWAY” як багатозначний елемент англomовного дискурсу. Проаналізовано когнітивні особливості функціонування концепту та його значення у формуванні соціокультурних уявлень через образну реалізацію в ідіомах і художній літературі. Робота висвітлює значення концепту “RAILWAY” в художній літературі та мовній картині світу.

**Ключові слова:** концепт, метафоричний потенціал, англomовний дискурс, ідіома, художня література, когнітивний аспект.

## ABSTRACT

**Mykhailova Y.O. The Concept of “RAILWAY” and Its Metaphorical Potential.** Qualification work of the educational level “Master”. As a manuscript. Speciality – 035 Philology, Specialization – 035.041 Germanic languages and literature (translation included), first language – English. Kharkiv, 2024

The paper explores concepts and their metaphorical potential, in particular the concept of “RAILWAY” as a multivalent element of English-language discourse with particular attention to idioms and conceptual metaphors in fiction. The cognitive aspects of the concept’s functioning are examined, and its role in shaping sociocultural perceptions is analyzed. The work highlights the significance of the concept “RAILWAY” in fiction and the linguistic picture of the world.

**Keywords:** concept, metaphorical potential, English-language discourse, idiom, fiction, cognitive aspect.

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	4
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ	
1.1 Становлення та розвиток когнітивної лінгвістики .....	7
1.2 Поняття “концепт” як ключова одиниця когнітивної лінгвістики.....	12
1.3. Структура і типологія концептів.....	15
1.4 Проблема національної специфіки лінгвокультурних концептів.....	20
2 МЕТАФОРА ЯК КОГНІТИВНИЙ ПРОЦЕС	
2.1. Поняття концептуальної метафори у світлі теорії когнітивної лінгвістики.....	23
2.2. Типи концептуальних метафор.....	27
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1 .....	29
РОЗДІЛ 2 МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ “ЗАЛІЗНИЦЯ” В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ	
2.1. Структура концепту “RAILWAY” .....	31
2.2. Лінгвокультурні особливості концепту “RAILWAY” .....	39
2.3. Реалізація концепту “RAILWAY” образними засобами .....	44
2.3.1 Ідіоми в концептуальному полі “RAILWAY” .....	46
2.3.2 Метафоризація концепту “RAILWAY” в художній літературі.....	69
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2 .....	78
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ .....	80
АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	83
СПИСОК ДЖЕРЕЛ .....	84
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ .....	91
ДОДАТОК А “Внутрішня структура зв’язків концептів”.....	92

ДОДАТОК Б “Структура концептосфери “RAILWAY”.....	93
ДОДАТОК В “Список ідіом, які відносяться до концептуального поля “RAILWAY”.....	94

## Вступ

Однією з найважливіших проблем сучасного мовознавства є дослідження взаємозв'язку мови, мислення та культури. Мова виконує роль дзеркала, у якому відображаються суспільна свідомість, спосіб життя, традиції, моральні цінності, система поглядів та світогляд. У цьому контексті когнітивний підхід, який акцентує увагу на взаємодії мови і свідомості, відкриває нові перспективи для вивчення концептів - основних одиниць мислення, що репрезентують різні аспекти людської діяльності.

Яскравим прикладом багатогранного концепту є "RAILWAY", який демонструє складну когнітивно-семантичну структуру. Він охоплює не лише матеріальний аспект залізничної інфраструктури, а й розкриває багатий метафоричний потенціал, що проявляється через мовні та культурні асоціації. Дослідження концепту "RAILWAY" у межах когнітивного підходу сприяє глибшому розумінню його семантичної багатовимірності та виявленню того, як матеріальна реальність отримує нові значення завдяки мовним і культурним інтерпретаціям.

**Актуальність** дослідження зумовлена необхідністю осмислення метафоричного потенціалу технічних і соціальних явищ, зокрема залізниці, у мовній картині світу, та інтересом мовознавців до вивчення концепту та його мовної репрезентації.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У сучасній лінгвістиці концепт розглядається з позицій різних наукових парадигм, в основному в когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурознавстві. Значний внесок у дослідження процесів концептуалізації зробили такі вчені, як Дж. Лакофф, М. Джонсон, А. Приходько, О. Шевченко, М. Полужний, П. Донець та О. Селіванова. У своїх роботах вони досліджують механізми, що поєднують концепти, а також процеси їх формування та функціонування у різних мовних дискурсах. Особливу увагу привертає концепт "RAILWAY", який

розглядається не лише як самостійний предмет аналізу, але й як концептосфера інших значущих мікроконцептів.

**Мета дослідження** полягає у вивченні та аналізі концепту “RAILWAY” та його метафоричного потенціалу в лінгвокультурній картині світу.

**Об’єктом дослідження** є концепт “RAILWAY” та його метафоричний прояв. **Предметом дослідження** кваліфікаційної роботи були фразеологічні одиниці та концептуальні метафори концепту “RAILWAY” в англомовному дискурсі.

Для досягнення поставленої мети було окреслено такі **завдання**:

1. розглянути становлення та розвиток когнітивної лінгвістики;
2. дослідити поняття “концепт”, його структуру, типологію та проблематику національної специфіки;
3. виокремити поняття “концептуальної метафори” та виділити її типи;
4. визначити структуру концепту “RAILWAY” та його лінгвокультурні особливості;
5. розглянути реалізацію концепту “RAILWAY” образними засобами, дослідивши ідіоми в концептуальному полі “RAILWAY” та метафоризацію концепту в художній літературі.

У роботі було застосовано такі **методи дослідження**:

- описовий метод - для опису ключових понять дослідження;
- методи індукції, дедукції та спостереження - для аналізу мовного матеріалу та викладу його основних положень;
- метод систематизації - для з’ясування типології концепту “RAILWAY”;
- метод суцільної вибірки - для збору та аналізу даних із корпусів та джерел;
- когнітивний метод - для концептуального аналізу концепту “RAILWAY” в англомовному дискурсі;



**Матеріалом** для дослідження стали 42 фразеологічні одиниці англійської мови та 200 прикладів їх використання, які були відокремлені методом суцільної вибірки із таких джерел: Oxford Learner's Dictionary of Idioms, Cambridge Idioms Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, British National Corpus та Corpus of Contemporary American English. Також було досліджено 4 книги англійської та американської літератури, такі як: Дж.К. Роулінг “Harry Potter series”, В. Пот “Divergent”, А. Крісті “Murder on the Orient Express”, А. К. Дойль “The story of the lost special”.

**Наукова новизна** полягає у розширенні системного та всебічного дослідження концепту “RAILWAY” та його використання засобами мовної репрезентації, а саме фразеологізмів та концептуальних метафор, на основі яких було проведено дослідження.

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної та лексикографічних джерел, які разом містять 68 позицій, додаткових матеріалів і трьох додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, сформульовано завдання та описано використані методи дослідження. Крім того, розкрито наукову новизну. У першому розділі було розглянуто базові питання, що стосуються становлення, структурування та типології концепту та концептуальної метафори. У другому розділі увагу приділено концепту “RAILWAY”, його структурі, лінгвокультурним особливостям та реалізації образними засобами в художній літературі та фразеології. У висновку узагальнено результати проведеного дослідження та викладено основні висновки. Робота містить 3 додатки. Загальний обсяг роботи 97 сторінка, із них 79 сторінки основного тексту.

## Список літератури

1. Аліфіренко, М. Ф. Когнітивно-семіологічні аспекти лінгвокультурології. // Питання когнітивної лінгвістики, 2006, № 1 (007), С. 36–44.
2. Белова, А. Д. Категоризація та концептуалізація знання в теоретичній та прикладній лінгвістиці. // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов; редкол. А. Д. Белова (голов. ред.) [та ін.]. Київ: Логос, 2008, С. 26–36.
3. Бондаренко Я. КОНЦЕПТУАЛЬНІ МЕТАФОРИ ЯК ВИЯВ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОТА УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ. // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія. 2019. № 38. С. 14–18.
4. Вісько Г. Когнітивна лінгвістика: історія становлення і розвитку напряму лінгвістичного вчення // Science and Education a New Dimension. Philology. 2015. Т. III(12). С. 23–26.
5. Гайдученко, Л. В. Концепт Влада в сучасних лінгвістичних дослідженнях. //Мовні і концептуальні картини світу, 2007, Вип. 23, Ч. 1, С. 139–143.
6. ГАЗУДА О. ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ. // Humanities science current issues. 2019. Т. 1, № 22. С. 38–43.
7. Гладьо, С. Концепт як ментальна репрезентація знань в контексті лінгвокогнітивних досліджень. Молодий вчений, 2021, 10.1 (98.1), С. 16–20.
8. Джеріх, О. С. «Концепт» у сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології: поняття та структура. //Типологія мовних

- значень у діяхронічному та зіставному аспектах, 2018, № 35–36, С. 61–69.
9. Донець, П. М. Міжконцептуальні зв'язки в тезаурусі // Тези доповідей ІХ міжнародного заочного наукового форуму “Сучасна германістика: мова і світ людини”, Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020, С. 26–28
  10. Зеленько, А. С. Когнітивна лінгвістика // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки, 2010, № 13 (200), Ч. 2, С. 88–96.
  11. Краснобаєва-Чорна, Ж. Формування ядра та периферії концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці // Вісник Запорізького НУ. Філологічні науки, Запоріжжя: ЗНУ, 2006, № 2, С. 141–146.
  12. Кременева, Т. В. Напрями досліджень когнітивної науки в Україні // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2019, Т. 30 (69), № 2, С. 54–58.
  13. Лаврова, О. В. Концепт журавель в українській етнокulturі // Лінгвістика, Луганськ: Вид. ЛНПУ ім. Т. Шевченка «Альма матер», 2008, № 1 (13), С. 57–62.
  14. Манжос, С. В. Поняття «концепт» у парадигмі наукових знань // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія», Острог: Вид-во НаУОА, 2018, Вип. 1 (69), Ч. 2, Березень, С. 6–9.
  15. Мілютіна, О. К., Заремська, І. М. Поняття концепту з погляду лінгвоконцептології // Актуальні проблеми перекладознавства та романогерманської філології, Чернівці, 2018, Вип. 1 (15), С. 240–244.
  16. Монахова, Т. В. Методи когнітивної лінгвістики в дослідженні концептів // Новітня філологія, Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2010, Вип. №37, С. 25–34.

- 17.Плотнікова, Н. В. Поняття «концептосфера» та «концепт» у сучасній лінгвістиці // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2020, Т. 31 (70), № 1, Ч. 1, С. 91–96.
- 18.Полюжин, М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення: Монографія. Ужгород: Закарпаття, 1999, 240 с.
- 19.Полюжин, М. Поняття, концепт та його структура // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство, 2015, № 4, С. 212–222.
- 20.Приходько, А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008, 332 с.
- 21.Семегин, Т. С. Когнітивна лінгвістика: історія становлення і сьогодення // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"], Серія: Філологічна, 2012, Вип. 23, С. 154–155.
- 22.Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
- 23.Старко, В. Терміни «концепт» і «категорія» в дослідженні мовної категоризації світу // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», 2012, № 733, С. 42–48.
- 24.Стретович, Т. Класифікаційне розмаїття видів метафор //Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сучасні тенденції розвитку мов, 2017, Вип. 16, С. 232–239.
- 25.Слухай, Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць, Київ, 2002, С. 462–470.

26. Ускова Т., Баласанян О. КОНЦЕПТУАЛЬНА МЕТАФОРА У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ Д. ТРАМПА) // Вісник науки та освіти. 2023. № 11(17).
27. Хорошун, О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики // Вісник Житомирського державного університету, 2009, № 49, С. 158–161.
28. Хорошун, О. О. Концептуальна метафора: актуальні засади дослідження // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2010, С. 222–225.
29. Хома, В. Концептуальна метафора як засіб реалізації концепту self-alienation, самовідчуження в англomовному науково-фантастичному дискурсі // World Science, 2020, Т. 3, № 1 (53), С. 27–33.
30. Шевченко, О. М. Методика проведення вільного й спрямованого асоціативних експериментів у дослідженні концепту // Actual trends of modern scientific research: Abstracts of the 6th International scientific and practical conference, MDPC Publishing, Munich, Germany, 2021, Pp. 554–558.
31. Шевченко, О. М., Шевченко, Н. С. Когнітивна лінгвістика як напрям мовознавчого дослідження // Молодий вчений, 2020, № 7.1 (83.1), С. 142–145.
32. Шкворченко, Н. М., Шарапановська, Ю. В. Структура класифікації концепту у лінгвістичному дослідженні // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету, 2021, № 35, С. 52–56.
33. Яненко, Л. П. Когнітивна лінгвістика на шляху до прикладної лінгвістики // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 21–23 квітня 2010 р.: в 2 т., Київ: Вид. Європ. ун-ту, 2010, Т. 2, С. 393–395.

34. Януш, Х. М. Поняття і концепт: критерії розрізнення // *Studia Methodologica*, Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2014, № 37, С. 185–191.
35. Amin, T. G. Conceptual Metaphor Meets Conceptual Change // *Human Development*. 2009. Vol. 52, no. 3. P. 165–197.
36. Bundgaard, P. F. The structure of our concepts: A critical assessment of Conceptual Metaphor Theory as a theory of concepts // *Cognitive Semiotics*. 2019. Vol. 12, no. 1.
37. Christie, A. *Murder on the Orient Express*. London: Collins Crime Club, 1934. 256 p.
38. Dong, P. Z. On Concept of Concept // *World Journal of Education and Humanities*. 2019. Vol. 2, no. 2. P. 80.
39. Doyle, A. C. *The Story of the Lost Special*. London: The Strand Magazine, 1898.
40. Evans, V. *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models, and Meaning Construction*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 371 p.
41. Frasyniuk, N. I. Concept, Notion, Meaning in Their Relationship and Interaction // *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: Philology. Journalism*. 2021. Vol. 2, no. 4. P. 68–71.
42. Gibbs, R. W. Evaluating Conceptual Metaphor Theory // *Discourse Processes*. 2011. Vol. 48, no. 8. P. 529–562.
43. Giuliani, A. Max Black on metaphorical language: exploring the line between analysis and aesthetics. *Aesthetica Preprint*. 2023. Vol. 123. P. 75–88.
44. Ibarretxe-Antuñano, I. The relationship between conceptual metaphor and culture // *Intercultural Pragmatics*. 2013. Vol. 10, no. 2.
45. Kertész, A., Rákosi, C. Inconsistency in Conceptual Metaphor Theory // *Cognitive Semantics*. 2023. Vol. 9, no. 3. P. 387–417.

46. Kövecses, Z. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge University Press, 2020.
47. Kutsos, O. Content analysis of definitions of the concept // *Humanities science current issues*. 2022. Vol. 2, no. 57. P. 165–170.
48. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 2003. 276 p.
49. Lakoff, G. *The Contemporary Theory of Metaphor*. *Metaphor and Thought*. Cambridge University Press, 1993. 2nd ed. P. 202–251.
50. Mácha, J. *Conceptual Metaphor Theory and Classical Theory: Affinities Rather than Divergences* // In: Piotr Stalmaszczyk. *From Philosophy of Fiction to Cognitive Poetics*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2016. P. 93–115.
51. Ostachuk, A. *The Evolution Concept: The Concept Evolution*. *Electronic Journal*. 2017.
52. Păstae, O.-M. *The conceptual metaphor of joy* // *The Journal of Linguistic and Intercultural Education*. 2019. Vol. 12, no. 1. P. 139–150.
53. Richards, I. *The Philosophy of Rhetoric*. Oxford: Oxford University Press, 1965. 144 p.
54. Rowling, J. K. *Harry Potter and the Deathly Hallows*. London: Bloomsbury, 2007. 607 p.
55. Rowling, J. K. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury, 1997. 223 p.
56. Rowling, J. K. *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London: Bloomsbury, 1999. 317 p.
57. Roth, V. *Divergent*. New York: HarperCollins Children's Books, 2011. 487 p.
58. Shevchenko, O. *The Concept in the Modern Translation Paradigm* // *International Humanitarian University Herald. Philology*. 2021. Vol. 4, no. 48. P. 128–131.

- 59.Slingerland, E. Conceptual Metaphor Theory as Methodology for Comparative Religion // Journal of the American Academy of Religion. 2004. Vol. 72, no. 1. P. 1–31.
- 60.Wierzbicka, A. Cups and Mugs: Lexicography and Conceptual Analysis // Australian Journal of Linguistics. 1984. Vol. 4, no. 2. P. 205–255.



### Список лексикографічних джерел

1. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 23.12.2024).
2. Etymonline. Etymonline - Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/concept> (дата звернення: 23.10.2024).
3. English-Corpora: BNC. English Corpora: most widely used online corpora. Billions of words of data: free online access. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 02.01.2025).
4. English-Corpora: COCA. English Corpora: most widely used online corpora. Billions of words of data: free online access. URL: <https://www.english-corpora.org/coca/> (дата звернення: 03.01.2025).
5. Longman Dictionary of Contemporary English | LDOCE. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 03.01.2025).
6. Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 03.01.2025).
7. Online Latin Dictionary. URL: <https://www.online-latin-dictionary.com/> (дата звернення: 24.10.2024).
8. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/?tl=true> (дата звернення: 03.01.2025).